

استراتژی قدرت‌ها در قطب شمال

مؤلف:

مریم وریج کاظمی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱۴۰۳

سرشناسه	:	وریج کاظمی، مریم، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور	:	استراتژی قدرت‌ها در قطب شمال / مولف مریم وریج کاظمی.
مشخصات نشر	:	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۰ ص.: نقشه (رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۸۳۳۰-۱۸-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۶۶ - ۲۰۰.
موضوع	:	قطب شمال
		Arctic regions
		قطب شمال -- جنبه‌های استراتژیکی
		Arctic regions -- Strategic aspects
		قطب شمال -- موقعیت بین‌المللی
		Arctic regions -- International status
شناسه افزوده	:	دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا. انتشارات دافوس
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۶۰۵۵۰۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیا

عنوان: استراتژی قدرت‌ها در قطب شمال

مؤلف: مریم وریج کاظمی

صفحه‌آرایی: امیرحسین رضائی

طراح جلد: علی ناصری

ناشر: دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۲۰۰ ص

نوبت چاپ: چاپ اول

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳

چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۲.۲۰۰.۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۷۰۴۸۶-۰۲۱ ، ۰۲۱-۶۶۴۱۴۱۹۱

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلف می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست مطالب

فصل اول: محیط شناسی قطب شمال	۱۱
موقعیت جغرافیایی قطب شمال	۱۲
قطب شمال در زمان جنگ سرد و صلح سرد	۱۴
اهمیت ژئوپلیتیکی منطقه قطب شمال	۱۸
چشم انداز ژئوپلیتیک-ژئواکونومیک قطب شمال	۲۱
رقابت های ژئوپلیتیکی-ژئواکونومیکی	۲۳
چالش های حقوقی در منطقه قطب شمال	۲۶
شورای قطب شمال	۳۱
استراتژی اروپا	۳۵
نقش شورای قطب شمال در ارتقاء همکاری و حکمرانی	۳۶
توافقات دوجانبه و چندجانبه بین اعضاء شورای قطب شمال	۳۶
چالش ها بین اعضاء دائمی و ناظر شورای قطب شمال	۳۷
جنبه های نظامی-امنیتی قطب شمال	۳۸
پیشینه سیاست هژمونیک	۳۸
تحولات نظامی	۳۹
ناتو در قطب شمال	۴۲
فصل دوم: فرصت ها و چالش ها در قطب شمال	۴۹
منابع و فرصت های اقتصادی جدید	۵۰
فرصت های اقتصادی و توسعه پایدار	۵۳
کریدورهای ترانزیتی	۵۴
چالش ها در قطب شمال	۶۵

- ۶۵..... پیامدهای تغییرات آب و هوایی
- ۷۵..... معضل زباله های هسته ای
- ۷۶..... موانع تحقیقات زیست محیطی در قطب شمال
- ۷۷..... بحران سوالبارد
- ۸۰..... وضعیت نظامی سوالبارد
- ۸۱..... چشم انداز تهدید
- ۸۲..... مواضع ایالات متحده امریکا
- ۸۵..... فصل سوم: استراتژی قدرت ها در قطب شمال
- ۸۶..... استراتژی ایالات متحده امریکا در قطب شمال
- ۸۸..... استراتژی ۲۰۲۲ قطب شمال
- ۹۴..... ابتکارات نظامی ایالات متحده در قطب شمال
- ۹۸..... تهدیدات قطب شمال امریکا
- ۹۹..... چشم انداز فعالیت ارتش امریکا در قطب شمال
- ۱۰۱..... چشم انداز استراتژی نظامی قطب شمال امریکا
- ۱۰۴..... استراتژی روسیه در قطب شمال
- ۱۰۶..... استراتژی نظامی روسیه در قطب شمال
- ۱۱۰..... ذخایر نفت و گاز روسیه در قطب شمال
- ۱۱۳..... استراتژی ژئواکونومی انرژی روسیه در قطب شمال
- ۱۱۵..... همکاری چین و روسیه در قطب شمال
- ۱۱۸..... ورود کشورهای غیر قطبی
- ۱۲۰..... پروسه تحقیقات علمی
- ۱۲۱..... استراتژی چین در قطب شمال

۱۲۳	 پیشینه علاقه چین به قطب شمال
۱۲۶	 پروژه های تحقیقاتی چین
۱۲۷	 جاده ابریشم قطبی
۱۳۰	 منافع چین در ایجاد جاده ابریشم قطبی
۱۳۲	 پروژه های همکاری چین و روسیه در مسیر جاده ابریشم قطبی
۱۳۸	 چالش های اجتماعی و زیست محیطی جاده ابریشم قطبی
۱۳۹	 چشم انداز جاده ابریشم قطبی
۱۴۲	 استراتژی کانادا در قطب شمال
۱۴۲	 استراتژی نظامی کانادا در قطب شمال
۱۴۵	 تعهدات کانادا نسبت به قطب شمال
۱۴۶	 منافع کانادا در قطب شمال
۱۴۷	 مرزهای دریایی مورد مناقشه
۱۴۹	 تهدیدات کانادا در قطب شمال
۱۵۱	 چشم انداز قطب شمال کانادا
۱۵۳	 استراتژی اتحادیه اروپا در قطب شمال
۱۵۸	 چشم انداز
۱۶۵	 منابع
۱۶۶	 منابع فارسی
۱۶۶	 مقالات علمی و پژوهشی
۱۹۳	 مقالات تحلیلی
۱۹۹	 فهرست منابع نقشه ها

مقدمه

منطقه قطب شمال^۱ حدود شش درصد از مساحت زمین را احاطه کرده به طوری که یک سوم آن خشکی و یک سوم دیگر شامل فلات قاره و قسمت های ساحلی دریا با عمق کمتر از ۵۰۰ متر می باشد. اقیانوس منجمد شمالی سراسر این منطقه را پوشش می دهد و هشت کشور شامل کانادا، گرینلند (دانمارک)، فنلاند، ایسلند، نروژ، روسیه، سوئد و ایالات متحده امریکا (آلاسکا)، در این منطقه قرار دارند و کشورهای عضو شورای قطب شمال را تشکیل می دهند.

مردمان بومی نزدیک به ۲۰۰۰۰ سال در منطقه قطب شمال سکونت داشته اند و اولین اکتشاف اروپاییان در قطب شمال به جغرافیدان یونانی «پیتھاس»^۲ برمی گردد که احتمالاً در اوایل سال ۳۲۵ قبل از میلاد به ایسلند رسیده باشد. اروپاییان همواره به دنبال ایجاد کریدورهای دریایی برای ارتباط با مراکز تجاری جهانی بوده اند و در اوایل سال ۱۵۲۵، «دیمیتری گراسیموف»^۳، دیپلمات روسی اعلام کرد که یک گذرگاه به یاننیل های برای اتصال اقیانوس اطلس به اقیانوس آرام در قطب شمال وجود دارد. در این راستا «پتر کبیر» اکتشفین بسیاری را روانه قطب کرد تا آن مسیر را بیابند. از آن زمان تاکنون منطقه قطب شمال همواره دارای اهمیت استراتژیک فوق العاده ای بوده است.

در طی سال های اخیر تحولات ژئوپلیتیکی، فناوری، اقتصادی و زیست محیطی منطقه نه تنها از سوی هشت کشور قطب شمال بلکه از سوی دیگر بازیگران مانند چین، هند، ژاپن و... نیز مورد توجه قرار گرفته است. نیروی محرکه علاقه مجدد به منطقه قطب شمال، بهره برداری از منافع انرژی و معدنی، باز شدن مسیرهای تجاری جدید، تشدید تنش ها بر سر تعیین نهایی مرزهای بین المللی (مناطق اقتصادی انحصاری)، رقابت های اقتصادی-تجاری و تاثیرات زیست محیطی در پی

¹ North Pole

² Pytheas

³ Dmitry Gerasimov

ذوب یخ های این منطقه است. با این حال کشورها متعهد هستند تعادل بین منافع اکولوژیکی و اقتصادی و محدود کردن جنبه های سیاسی و نظامی را حفظ نمایند.

درک پویایی قطب شمال مستلزم درک استراتژی بازیگران کلیدی این منطقه است. لازم به ذکر است استراتژی شامل عناصر اجرایی می شود که ابزارهای مختلف را با هم ترکیب می کند و با استفاده از این فن یا هنر از منابع موجود به نفع امنیت ملی حکومت ها بهره برداری می نماید. استراتژی از سه عنصر اهداف، راهها و ابزارها تشکیل می شود که با به کارگیری این عناصر، خواست های قدرت ها و بازیگران تامین می گردد.

بدین ترتیب سهام داران کلیدی به ویژه کشورهای قطب شمال، با تدوین استراتژی های از قطب شمال به عنوان بستری برای پیشبرد منافع و اهداف ژئوپلیتیکی-ژئواکونومیکی خود استفاده می کنند. بازیگران اصلی این منطقه شامل روسیه، کانادا، ایالات متحده امریکا، نروژ و دانمارک (گرینلند) و در نهایت چین است. این کشورها می خواهند حاکمیت خود را تثبیت نمایند و به منابع غنی منطقه نیز دسترسی داشته باشند، در حالی که ادعاهای ارضی در قطب شمال را هم دارند. از سوی دیگر «اینوئیت ها» و سایر گروه های بومی در قطب شمال نقش کلیدی در ژئوپلیتیک قطب شمال دارند. این گروه ها در طی قرن ها توانستند خود را با محیط قطبی وفق دهند و نقش فعالی در توسعه منابع و حفاظت از محیط زیست دارند. به هر حال توسعه پایدار و حکمرانی مسئولانه در قطب شمال به ایجاد تعادل بین منافع گروه های بومی و بازیگران این منطقه بستگی دارد.

بدین ترتیب در پژوهش حاضر درصدد هستیم ضمن بررسی فضای منطقه قطب شمال در ابعاد مختلف سیاسی-نظامی-اقتصادی-زیست محیطی، به علل تمایل و استراتژی بازیگران مهم منطقه ای در قطب شمال پردازم. با توجه به یافته های تحقیق به نظر می رسد نقش چین در این منطقه که باعث نگرانی ها در مورد ثبات منطقه ای می شود، حائز اهمیت باشد و تحت تاثیر این نگرانی ها کشورهای قطبی پس از مدتها بی توجهی به قطب شمال تدریجا در حال تدوین سیاست ها و

استراتژی های مختلف برای حفظ حاکمیت و تثبیت نفوذ خود در این منطقه هستند. لازم به ذکر است در این پژوهش صرفاً به استراتژی و فعالیت های بازیگران اصلی یعنی ایالات متحده امریکا، چین، روسیه، کانادا و اتحادیه اروپا در منطقه قطب شمال می پردازیم، که رقابت های ژئوپلیتیکی - ژئواکونومی در این منطقه را آغاز کردند و می توانند علاوه بر فرصت های تجاری - اقتصادی، تهدیدی برای منافع امنیتی کشورهای قطب شمال به وجود آورند.

دکتر مریم وریج کاظمی

۱۴۰۲

www.ketab.ir